

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség czíme alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féoldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyegdij minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 kr.

Az előfizetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések szintén a szerkesztőhöz intézendők.

A hazáról.

Az ember sehol se lehet el a haza nélkül. Ez a legmagasabb kör, mely a család és társadalom fogalmát magába zárja s mely arra nézve, hogy magunkat érvényesíthessük, épen olyan szükséges nekünk, mint a növénynek a levegő és a napsugár, az állatoknak a messzire terjedő vidék.

Kenyerünk, ruházatunk s mindaz, a mi testünk fentartására szükséges, nyugalmunk, biztonságunk s mindaz, a mi lelki tehetségünk kifejtésére nélkülözhetetlen, az mind benne van e fogalomban.

A haza, a szülőföld képe, egész országgá szélesedve, fel egész a Kárpátok hófedte ormáig, le egészen a zajló tengerig és a Vaskapu szirtjeiig, a hol a Dunának zajló habja megtörik. S az egyszerű házi tűzhely, hol édes apánk, édes anyánk szavát hallottuk egykor, annak a fényes oltárnak kicsinyített mása, a hol a hazának választottjai tesznek törvényt és intézik az egész nagy népcsalád baját.

A tájék, mely lábaink alatt elnyúlik, az ég, mely kékjével felettünk boltozódik; a mult, melyben őseink vére omlott; a jelen, melyben verejtékezünk; a jövő, a melyben reménylünk, hiszünk egy titkos és megláthatatlan, egy erős és szétszakíthatatlan köteléket fűznek körülünk, mely bennünket ahoz a darab földhöz csatol, a melyen bölcsőnk ringott és a melyen sírunk domborulni fog.

Óh nem élettelen valóság a föld s a mely darabja kizárólag miénk, az ország, a hon nem esetlegesség szerint alakult. Mély és áthághatatlan törvény örvényéből bontakoztak ki határai. Épen mint az ocean szigetjéi és a földnek kontinensei. S a mely polgárait összetartja, a hazaszeretet, nem lagymatag érzés, nem asszo-

nyos ellágyulás, mely könyeit boldog, boldogtalan felett önti; nem divatos fényűzési cikk, melyet mindenki szabadon adhat és vehet, sem valami felesleges jó cselekedet, hanem elemetaris erő, mely mindazokat, a kik egy ország területén élnek, egyformán magához ragadja s mint a világokat összetartó nehézkedési erő egyformán fentartja és egy cél felé vezérli.

E cél az időben a boldogság, az örökkévalóságban az idvezülés. A haza fogalma lenyúlik a kicsinyke kunyhóig és felér a magas fénylő égig s midőn 1. János 4, 20-ban azt olvasom, hogy a ki nem szereti az ő atyfiát, a kit látott, mimódon szerethetné Istent, a kit nem látott? akkor azt úgy is értem, hogy nem szeretheti az igazán az Istent s a mennyországot, a ki itt a földön hazáját nem szerette; nem lehet annak az égben Isten atyja, a ki itt a földön nem volt hazájának hív gyermeke.

Ez az én hitem s jó nékem, hogy az Irás is megegyezik ezzel. S még jobb, hogy midőn egyházam a magyar református egyház az evangyeliom világánál oly tiszta fénybe állította az örök mennyországot a szabadság és népjog csatáin, a haza lángoló szerelmével annyiszor bebizonyította azt, hogy szeretni és megbecsülni tudja itt e földön, az égit.

Nem is volt eddig különbség közöttünk a hon szerelmére nézve.

Sem vallás, sem faj nem választott el bennünket abban, hogy úgy ne magyarazzuk János ev. 18, 36. versét „*az én országom nem e világból való*“, mint az a Szózat első versszakában adva van.

Ma már itt sincs meg közöttünk többé az egyetértés.

Hamis proféták állottak elő s a fanatismus meghamisította az Idvezítő szavainak értelmét.

Eljöttek az ultramontán katolikusok és azt tanítják, hogy az *az ország* nem a mi magyar világunkból való, hanem a római pápa világbirodalmából.

Eljöttek s mint a bibliás papok és lévíták könyörtelen mennek el a vérben és fagyban fetregő szegény görög katolikus magyar samaritanus mellett s a polgári házasság miatt bosszusan készek elvetni a polgárháború üszkeit közöttünk.

Eljöttek a nemzetiségi egyházak, a pán-szláv és nagy német lutheránusok és azt hirdetik, hogy az *az ország* nem e világból, a mi magyar világunkból való, hanem ott valahol Moszkvában vagy Drezdában messze tőlünk.

Eljöttek a szocziálista földművesek, megtagadták az Istent és megtagadták a hazát és azt állítják, hogy az *az ország* nem e világból való, nincs is ott az égben, hanem ott van Genfben, Párisban, Londonban a sansculotte emberiség véres kódében, vagy valahol a földön és csakis a földön.

És eljöttek a nazarénusok és a baptisták is, e nyugtalan, téveteg, büntudatterhelte, meghomályosodott lelkek és eljöttek velök a mi evangelistáink: Szabó, Szóts és a többiek, a kik mostanában Budapesten és egyébütt felfedezték azt, a mit egyházunk negyedfélszázad óta tudott, a mit iskolás gyermekeink tanulnak, hogy az evangyeliom Isten hatalma minden népek üdvességére és azt predikálják, hogy az *az ország* nem a mi magyar világunkból való, nincs is itt a földön, hanem csak ott valahol az égben.

Eljöttek és kegyesen felforgatták szemeiket, mint valami ellenségre, úgy zudultak rá gyülekezeteinkre, eljöttek és ingyen mártYROKKA lettek, imádkoznak, mint a képmutató farizeusok, de nem katonáskodnak, a polgári társadalom építéséhez nincsen semmi kedvök és megrágmazzák azokat, a kik még közülünk a hazaszeretetet nem tartják holmi alárendelt dolognak, a kik kuncsorgás és szemérmetlen ujjászületés nélkül, becsületesen dolgozva, az evangyeliomban híve, a Krisztust, a hazát, az emberiséget szeretve s egyszerűen, mint evangyeliom szerint reformált keresztyének, de mint magyar polgárok akarunk itt küzdeni, élni és halni.

Hamis proféták állottak elő és azt tanítják, hogy a hazát szeretni olyan mellékes dolog s a haza fogalma nem egyéb, mint puszta predikációi díszlet.*

Magyar református testvéreim, ne higyjetek nekik!

Ferenczy Gyula.

* Valóban, alig volt egyházunkban veszedelmesebb irány, mint a minövel legujabban Budapestről fenyegetnek. Oly tévelygés, a mely megtagadása lenne, ha érvényesül a magyar ref. egyház legföltettebb és legtisztesebb tradícionak. Vigyazzunk, atyámfiai, mert mihelyt a

Visszhang.

B. L. szavai, e lapok 3. számának vezércikkében, visszhangot keltettek bennem, s valószínűleg sok másokban is. Azok a szavak, melyekben sajnálkozik s felpanaszolja, hogy „intéző köreink a lelkészi javadalmak állami rendezése kérdésénél az egyházi köztehernek ezzel szorosán összefüggő ügyét figyelmen kívül hagyták“ s a mire „a konvent súlyt nem fektetett, és a mely mulasztásnak hátrányait mindenki érzi, leginkább meg fogja érezni e kritikus időkben egyetemes egyházunk“ stb.

A jövőbe nézve már előre éreznünk lehetett, most pedig a jelenben, látva ezt, éreznie kell a többféle mulasztásnak hátrányait egyházunkon, még azoknak is, a kik előre nem érezték.

A prot. egyházak és lelkészi állomások igen gyenge fundamentumon állanak ott, a hol a vallásosság, az élő hit gyengülni, fogyatkozni kezd. Nincsenek az egyházak birtokában elegendő biztos jövedelmű birtokaink; nincsenek a lelkészi állomásokat mindenesetre biztosan fentartó szilárd alapítványaink. Csak napról-napra valója van meg a legtöbb egyháznak a hívek évi egyházi adózásából; s a lelkészek is mintegy napszámból élnek sok helyen: a bizonytalanul befolyó jövedelemből. A katolikusoknál, legtöbb helyt, bőkezű patronusok által ajándékozott gazdag jövedelmű földbirtokok képezik az egyházaknak örökre biztosító alapját s a papi állomások birtokában is jövedelmes ingatlanok mellett mise-alapítványok stb. is vannak, melyek mindenkorra biztosítják az állomások létezését, még ha már tagjai nem lennének is az egyházaknak. A protestáns egyházak, a mellett hogy szegények, majdnem a végkimerülésig hajtott önmegerőltetéssel fölépített és főtartott templomuk mellett iskolákat is tartanak fenn. A katolikusok többnyire ajándékban nyerik templomukat a gazdag patronus jóvoltából és főtartásáról is az gondoskodik, iskolájukat is az adja, vagy legalább segélyezi. E miatt a protestáns egyháztagok majd összeroskadnak a teher alatt, a katolikusok pedig, kevés szükségük levén, könnyen bíjják a terhet. És ez a teher a mi egyházainkra, híveinkre ezentúl még súlyosbodni fog. Nem lesz tehát csuda, ha egyházunknak tagjai szabadulni kívánkoznak a nagy teher viselése alól és átmennek amoda, a hol könnyebb lesz sorsuk.

hazafiság nálunk csak amo'yan mellékérdékké súlyosztatik alá: hátat fordítottunk az igazi „magyar vallás“-nak és senki sem mondhatja meg, hol fogunk megállani a lejtőn.

Szerkesztő.

Nálunk így hamarabb meg fog semmisülni sok helyen a lelkészi állomás, mint az egyház; de azután nem sok időre követni fogja ugyanannak az egyháznak megsemmisülése. Mert lelkészi állomás nélkül nincs egyház; egyházi szervezet nélkül nem lesznek protestáns hívek. „Mimódon hinnének, ha nem hallanak; mimódon hallának pedig predikáló nélkül?”

Nem Vásárhelyért, nem is a jelenért szólok; bár nem tagadom, ez is nagyon aggaszt. Hanem a gyenge kis egyházak sorsát és a jövőt félttem különösen. A nagy egyházak és a jelen még kibírják „e kritikus időknek” változását, melyről diadallal hirdette mindenki múlt évben, hogy „minden nagyobb megrázkódtatás nélkül következett be.”

De mi lesz a kis egyházakból 15—20 s még több év múlva?! Ha most is ürül a theologia, hát később hol veszünk lelkészt, kivált a kicsiny, szűk jövedelmű egyházakba? És hol veszünk káplánokat? Ha kevés lesz a theologus, nagyon természetes, hogy sok lesz a kínálkozó állás számukra; nagy lesz a kereslet, s így a jobban dotált állásokra fognak menni. Már most is nagyot kacagnak a theologusok, ha olvassák a kollegiumban, hogy „Káplán kerestetik 60—80—100 frt javadalmazással.” A kis jövedelmű lelkész sokat nem adhat, tehát segéd nélkül marad, habár elbetegesedik, előregszik is. Akár egyenesen lelkészi állomásba léphetnek majd az iskolából a theologusok, ha számuk megfogyatkozik. Lesz üres hely mindig.

Sőt aggódni lehet, hogy a IV-ik s még némely III-ik osztályú egyházaknak is, soha se kerül majd papja. Mert ezentúl csupán az ihlet által ellenállhatatlanul vonzott, az apostoli buzgóság lángjától hevített ifjak lépnek majd a lelkészi pályára; csupán azok, kik szent meggyőződéssel azt vallják, hogy „nemcsak kenyérrel él az ember.” A papságra vonzó közönséges hajlamot a legtöbben könnyen elfojtják s megváltoztatják magokban, ha látják, mily előnyökkel kecsegtet más pálya; s látják, hogy a lelkészi pályára lépéshez valódi elszántság kell. Elszánni magát az olyan talajra lépéshez, mely inog lábai alatt; elszánni magát ennek következtében arra, hogy előre nem látható, de könnyen beállható balkörülmények esetén, nyomorgással teljes jövőnek megy elébe.

Csakugyan már ma is, ha összehasonlítjuk a lelkészi pályát más pályákkal, láthatjuk, hogy ez a legkevésbé vonzó és kecsegtető. Ez biztat legkevésbé nyugalmas jövővel.

Ha a világi pályákhoz — a közigazgatási, bírói, orvosi, ügyvédi, mérnöki stb. pályákhoz — nem hasonlítjuk is, a melyeken nagy előhaladás

és nagy jólét várhat az emberre, míg a lelkészi pályán ezt egyiket sem remélhetni, csak a hozzá legközelebb álló tanári, tanítói pályához mérve is, igen nagy hátrányban marad a lelkészi pálya amazok mellett. A tanító rövid és könnyen megfutható pálya után bár kevés, de korunkban is már, s ezután még sokkal inkább folytonosan növekedő fizetésű állásba jut azonnal, néha még tanulói pályájának bevégezése előtt. És állami nyugdíja van. A tanár a lelkészivel hasonló hosszúságú és nehéz tanulói pálya után azonnal olyan fizetésű állásba lép, a melyenbe a lelkészeknek kétharmadrésze soha sem juthat be. S a tanárookra is állami nyugdíj vár, s ezzel gondtalan öregség, nyugodt pihenés. A lelkészre pedig gyakran keserű — korával járó gyengeségei miatt megkeserített — öregség. Mert az ő számára még nincs nyugdíj, habár már a legkisebb községi hivatalnoktól kezdve a legmagasabb miniszteri méltóságig mindenki el van látva nyugdíjjal; a lelkész még e boldogságnak nem örendhet. Hogy ne lenne tehát az ifjakra nézve minden más pálya vonzóbb és kecsegtetőbb, mint a lelkészi, és hogy ne lenne okunk félni attól, hogy ez az állapot: a lelkészi állásnak mind jelene, mind jövője kárára van és lesz az egyháznak.

Épen azért ezekről a mi „legfőbb bajainkról” és ezeknek orvoslásáról behatóan kell gondolkoznunk és gondoskodnunk. Természetesen ez a gond legelső sorban „intézőink s épen a konvent” vállaira nehezedik sulyával.

„Nem tudjuk eléggé hangsúlyozni ez alkalommal sem, hogy mennyire sajnálatos dolognak tartjuk egyházunk vitális érdekében, hogy intéző köreink a lelkészi javadalmak állami rendezése kérdésénél az egyházi köztehernek ezzel szoros összefüggő ügyét figyelmen kívül hagyták; s ekként a mellett, hogy a felkarolt irányban is alig értek el számbavehető eredményt, a fundamentális kérdést elejtették . . . Meg vagyunk győződve arról, hogy egyházunk viszonyainak rendezése, égető sebeinek gyógyítása ma már épen annyira igényli az állam támogatását egyházi közterheink enyhítése, mint a lelkészi javadalmak emelése céljából.”

Igen, visszhang akarván cikkemmel B. L. vezércikkére lenni, teljesen visszaadom, mert teljesen osztom eme szavakat. Mégis azért én is leszek bátor elősorolni az általam jónak vélt gyógyszereket e mi „legfőbb bajainkra.”

* * *

Olyan orvosságot, mely csalhatatlanul gyógyítólag hat mindenkinek betegségére, nem ismerünk, s olyat feltalálni, készíteni lehetetlen;

mert az egyéniség, a test, szervezet különböző, habár a betegség egyforma is. Épen így, olyan általános hatású gyógyító szerről álmodozni, mely minden egyház baját biztosan és gyökeresen meggyógyítaná, nem lehet. Mert a különböző egyházakban, igen különböző természetűek, eredetűek a bajok, habár hasonlóknak látszanak is; s így lefolyásuk és végük is különböző; tehát az alkalmazandó gyógyszernek is a külön természetű bajhoz legalkalmasabbnak látszó külön szernek kell lenni.

Ennélfogva itt csak az általános és ugyanazon forrásból származó egyforma bajokra nézve említem fel azokat az orvosságokat, melyek — gondolatom szerint — alkalmazandók s gyógyítólag hathatnak.

Ama 12-ik §.* elvesztése által okozott bajunkra, orvosszernek gondolom az erős református szellem, az egyházhoz való ragaszkodó buzgóság, a maga vallását minden másnál jobbnak tartó meggyőződés kifejlesztését, ápolgatva erősítését, föntartását.

Az erős református szellem nincs meg különösen egyházunk közép osztályu intelligens tagjaiban. Közönyösök az iránt, hogy ők reformátusok maguk és így az iránt is, hogy reformátusok lesznek-e, avagy katolikusok az ő vegyes házasságból származó gyermekeik. Vallásuk föntartásával nem nagyon gondolva, mondják: mindegy, akármely vallásban fog növekedni és élni gyermekem; nem vagyok elfogult; grapsaság az a szigoru felekezeti vallásosság; nem a mai korba való már az ily elfogult és türelmetlen gondolkozás; én felvilágosult vagyok és türelmes. Nem látja, nem gondolja meg, hogy a katolikusok bezzeg nem engednék gyermekeiknek más vallásban neveltetésével, s ez által való elajándékozással, egy taggal sem fogyni a maguk és növelni a mások egyházát. Ők bezzeg elfogultak a maguk vallása javára és a másoké ellen. Ő bennökmegvan az erős katolikus szellem. Ő büszkeséggel, nagy önérettel vallják magukat katolikusoknak, és pontosan, szigoruan megtartják és buzgón gyakorolják vallásuk szertartásait, a legapróbb s legjelentéktelenebb részletekig. Körmenetekben részt vesznek, viszik a zászlót, tartják a baldachint a plebánus feje fölött, a mi református intelligenciánk ilyent meg nem tenne a világért sem. Ellenben még néha restelkedik is amiatt, hogy ő református vallásu. A katolikusoknál

* Az 1868: 53. tcz. 12. §-át érti ezikkiró úr, a mely a vegyes házasságból származó gyermekek vallása iránt intézkedett (sexus sequitur sexum) s a melynek megszüntetése ellen annak idején mi is a leghatározottabban állást foglaltunk, a mint az a Debr. Prot. Lap 1894. évi 18. számának vezércikkéből látható.

Szerkesztő.

bárok, grófok, hercegek ott vannak igen gyakran az ünnepi misében s ott térdelnek stb. s ezt önérettel, kifejtett katolikus szellemök indításából, egyházukhoz való ragaszkodásukból, vallásuk iránti buzgóságukból teszik. Nálunk ritkaság számba megy az is, ha egy-egy uri ember jelen van a templomban; de már az urvacsorával való élést épen nem tartják olyan — valláshoz tartozó — szükséges dolognak, melyet ő nekik is gyakorolniok kellene. Csak érintőleg, de erős meggyőződéssel és óhajással jegyzem meg itt azt, hogy urvacsorai szertartásunknál a szószei hitvallatást el kell hagynunk; az agendát ehez képest reformálni, egyöntetűvé tenni, s az egész urvacsorai szertartást az urasztala mellé helyezni szükséges.

Református nagy és főuraink református szelleméről s jelleméről — a mi kevés tapasztalatom van e tekintetben — kedvezőbben lehet nyilatkozni. Bár ők sem tűnnek ki egyáltalában, úgy mint a kath. főurak, a templomi istenitisztelet látogatásában, a vallásos szertartások gyakorlásában, hogy ez által példaadólag tündökölnének és másokat is vonzanának; de az ő református öntudatuk tiszta; önérettük erős, és mindig büszkeségöknek tartják, hogy ők reformátusok. Sajnos! hogy nagyon kevesen vannak! S kár, hogy oda engedték ők is az egész 12. §-t; pedig tudom, hogy gyermekeik közül egyet sem engednének oda más felekezethez. Ezt a református szellemet kell kifejteni, erősíteni egyházunknak középosztályhoz tartozó tagjaiban is. És pedig akképen, hogy kezdje el már a családban az apa, anya gyermekeit református öntudatra: önérettre oktatni, folytassa az elemi iskolákban a vallástanító, s ápolja, erősítse a középiskolában a fiuknál, a felsőbb és polgári iskolákban a leányoknál a vallástanár, az egyháztörténet kiváló részleteinek, s kimagasló férfi és nőalakjainak lelkes és lelkesítő felmutatásával. S ezt tegye időnként a lelkész is a szószéken.

A nép alsóbb osztályának szívében azon meggyőződést kell mélyen meggyökereztetni, szintén a családi nevelés és népiskolai vallástanítás által, hogy „az Istennek félelme minden bölcseségnek kezdete, feje“; hogy a vallásosság a legelső és legfőbb tudomány, hogy a vallás a legszebb erény férfiben és nőben; s hogy habár nem mondjuk is mi egyedül üdvözítő hitnek a magunkét, de mégis ez a legjobb, legtisztább vallás, mely az evangéliummal, a Krisztus tanításával legigazabban megegyez. Ez a hit van legszebb visszhangban az ember eszével. Ez biztosítja az embernek gondolat és lelki szabadságát. Ezért a megtisztított vallásért

küzdöttek, szenvedtek protestáns elődeink s életüket is feláldozták, hogy ebben megmaradhasanak és megvédve, megtartva áthagyhassák ezt reánk, utódaikra. Tehát mi is féltve őrzött drága örökségnek tekintsük ezt és el ne hagyjuk, meg ne tagadjuk semmi árért, a világnak minden kincséért sem, hanem maradjunk meg minden körülmények között igazi jó reformátusoknak. Ez érzelmnek az életben is állandóvá tétele végett, az iskolákban különös súly fektetendő az egyházi énekek tanítására, a biblia megismertetésére s megkedveltetésére; ezek mellett a hithűségre vonatkozó versek is tanítandók úgy a kisebbeknek mint a nagyobbaknak; a konfirmáció tanítása nagy gonddal végzendő, és ez alkalommal a konfirmáltakat ajándékozzuk meg egy-egy szép emléklappal, olyannal, melyet keretbe foglalni is méltó, hogy az mindig szemük előtt levén, őket azután is szüntelen emlékeztesse fogadásukra s hűségre a református vallás iránt. Később is — a hol lehetséges — legyen gondunk az iskolából kikerültekre, szemmel kísérvén életüket.

Igy a másik baj, a hitközöny ellensúlyozva lesz, vagy legalább terjedése akadályoztatik. Nagy segítségül, jó hatású eszközül szolgálhat erre nézve az egyházas czélú jótékony egyesületek, vallásos jellegű nőegyletek szervezése, melynek tagjai egymás hite által építtetnek, egymás buzgósága által buzdíttatnak és másokat is vallásosságra serkentenek.

Különösen a *presbiterium*, mely minden egyház kebelében már egy készen álló egylet, mely a legtiszteltebb férfiakból van megalkotva,* igyekezzék befolyását a vallásosság, az egyháziasság erősítésére, a hitközöny meggátlására használni. Ne csupán tanácskozó testület legyen ez, hanem tartsa tisztének és hivatásának minden presbiter, úgy cselekedni, miként az Ur Mózesnek és általa az Izráel véneinek parancsolta, (IV. Móz. XI. 16, 17.) mondván: „gyűjtsd egybe a hetven férfiakat az Izráel vénei közül, a kiket tudsz, hogy a népnek vénei legyenek és annak fejlődései, és vigyed őket a gyülekezet sátorának ajtajához és álljanak ott teveled. . . . És elszakasztok abból a lélekből, a mely vagy on tebenned és térsen ő beléjük; és viseljék teveled a népnek terhét, és ne viseljéd te magad.“

Igen, a presbiteriek álljanak őrt a gyülekezet sátrának ajtajában, hogy *ki ne menjen abból a hit, a vallásosság, és be ne menjen abba a hitközöny, vallástalanság.* Legyen bennök pásztori lélek, kik őrzik a nép lelkét, melynek ők fejei. Ha látnak, hallanak olyan esetet, hogy az

egyház tagjai közül valaki, a keresztség sákramentomát mellőzi, az egyházi esketést igénybe nem veszi, ki gyermekét más felekezetnek igéri, ki hitében ingadozik s egyházát elhagyni akarja, ennek, mint hitközönynek, mint lelki bajnak orvoslására siessenek. Ők az egész egyháznak minden részéből vannak választva, mindenről hamar értesülhetnek, mindenhová könnyen eljuthatnak; ő előttök mindenki ismerős, őket is ismeri mindenki; ők a nép vénei, sokakkal atyafiságban is vannak. Nyájas rábeszélés, szelíd intés, buzdítás által (Máté XVIII. 15—17.) bizonyára hatni fognak az elhidegedni kezdők lelkére; visszavezetik és megtartják az elbolyongani készülőket. Csökkentik a hitközönnyt, ápolják a vallásosságot, őrzik, erősítik az egyházat. Elengedhetlen föltétel pedig a presbiteriek minden eljárásának sikerére nézve az, hogy ők magok tünjenek ki mindenek előtt ne csak benső vallásosságban, hanem a vallásosság hatásának külső nyilvánulásaiban is. Járjanak a hívek előtt jó példával; így könnyebben fogják azokat maguk után vonzani. A vezérnek is biztosabb úgy sikere, ha így buzdít: „utánam“! mintha csak ezt parancsolja: „előre“! Azért egyebek mellett, legalább a vasárnapi istenitiszteleteket látogassák a presbiteriek buzgón.

Mind ez az orvosság magunktól kitelik; és ezeket magunknak kell megtennünk. De már ama bajoknak megorvoslására: az egyházak gyengülésének megakadályozására, a hívek terheinek megkönnyítésére, a lelkeszi állomások megerősítésére képesek magunktól nem vagyunk.

Az államtól kell kívánnunk és várunk, úgy a lelkeszi állások szilárd főnállhatásának biztosítását, még pedig nem olyan kilátásba helyezett „kongruácskával“, hanem legalább is másfélszer annyival; valamint egyszersmind az egyházak gyengülésének, megsemmisülésének meggátlását is a hívek terheinek megkönnyítésével, hathatós segítséggel.

Hogy az államnak nagy szüksége van a vallásra, az egyházakra, azt eleitől fogva érezte minden ország s így hazánk is. Tudja azt valamennyi állam, hogy minden rendőrségnél és az összes hadseregnél is nagyobb hasznot tesz az ország békéje, nyugalma, közbiztonsága, jó erkölce, stb. érdekében a vallás, mely a nép szívével, lelkét nemesíti, indulatait szelidíti szenvedélyeit fékezi. Azért erősítette, jutalmazta az egyházakat, a vallás ápolóit minden ország. Azért jutalmazta kivált Magyarország, igazi állammá szervezkedésekor mindjárt a vallás ápolóit, terjesztőit úgy, olyan pazar bőkezűséggel, mint egyetlen más állam sem; oly gazdagon, hogy azzal minden lehető viszonyok között

* Legalább úgy kellene lenni.

Szerkesztő.

biztosította létét a róm. kat. egyháznak, mint első szülöttnek örökre.

És az azóta született gyermekek, az azóta keletkezett felekezetek, nem méltó joggal így kiálthatnak-e az államhoz: „áldj meg engemet is édes atyám”! „Nem tartottál-e nékem is valami áldást”, ha bár az első szülöttségi áldást oda adta is már legélelmesebb fiadnak. De „avagy csak egy áldásod vagy-e tenéked”? „Áldj meg engemet is Atyám! én is fiad vagyok”!

Igen! a különböző, törvényesen bevett vallásfelekezetek, mind egyforma törvényes gyermekei a magyar házának; s mindnyáját egyformán szeretnie, nevelnie, erősítenie kell s igazságosan részeltetnie kell az örökségben. Habár az első születési méltóságot és az azzal járt számtalan nagy előnyöket elvette és bírja is a róm. kath. egyház; habár az ország, a többi egyházakhoz Izsákkal így szól: „Ime uraddá tettem őtet tenéked, és minden atyjafiait adtam néki szolgálóul; gabonával és borral meggazdagítám őtet, mit miveljek azért immár veled édes fiam”? S ha e szerint Magyarországon a róm. kath. vallás az uralkodó és minden más testvérfelekezeteket csak szolgálóul tekint; s ha e szerint, a hazának mint szülének, nincs is már miből meggazdagítani az ő többi édes gyermekeit, mert a gabona és bortermő óriási területű és értékű földeket — az egész haza földének $\frac{1}{5}$ részét — oda adta már az első szülöttnek; azért mégis csak kell valamit mivelni a többi édes fiaival is. Mi velünk is. S hogy mit miveljen: megfelel erre az 1848. XX. t. cz.

A törvényes örökösödési elvet kitalálta, kimondotta ez a törvény. A méltányosság, a jog, az igazság nyilatkozik ebben. S ez a megnyugtató, ez a béke.

Az igazságot érzi minden lélek, nem kell magyarázni. A jogot követeli mindenki, aki önérettel bír; és az államnak magának kell legfőképen a jogegyenlőség felett örködni, azért jogállam. A méltányosság alapján pedig jogos és igazságos az, hogy minden törv. felekezet a hazában állami ellátásban részesüljön egyformán. Mert egyforma szolgálatokat teszünk a hazának, mindenek felett azon meg nem jutalmazható, sőt eléggé föl sem becsülhető haszonnal, mely a vallásosság, a jó erkölcs ápolása által egyházainkból árad reá.

Rendkívül nagy szolgálatokat teszünk a hazának egyformán azzal, melyet az általunk föntartott népiskolákban és más felsőbb iskolákban terjesztett, fejlesztett népoktatás, műveltség, tudomány által a nemzet nyer. És e tekintetben már elismerheti mindenki, hogy a protestánsok

hozzák a legnagyobb áldozatot a hazának. Mert ők semmiből teremtették meg és tartották fenn mindazt e téren, a mit a róm. kath.-sok az államtól nyert javakból szerveztek. Ezek tehát könnyen, mi pedig nagyon is nehezen voltunk erre képesek. Mégis versenyeztünk velök; megterheltük magunkat, görnyedtünk, roskadoztunk a teher alatt, de azért haladtunk minden erőnket megfeszítve, nem akartunk elmaradni, nem is maradtunk el soha. Olyan verseny volt ez eleitül fogva, mely bámulatra és nagy tiszteletre méltó. A protestánsok, mint az a mythologiai madár, saját keblöket felhasítva, önvérökkel táplálták fiaikat s nevelték fel őket a magyar haza magyar fiaival, iskoláikban. Méltányosság tehát, hogy a magyar haza is egyforma szerepet öleljen keblére bennünket, mint édes gyermekeit s ne úgy tekintsen, mint mostoha fiait, kiknek örökséget nem ad.

Tettünk mi szolgálatot a magyar hazának ezeken kívül is. Tettünk kivált mi reformátusok. Mint kiválóan *magyar vallás*, a nemzetföntartó egyik erőt, a magyar nyelvet, ennek művelését, terjesztését, a mi egyházunk képviselte. Hazafias édes kötelességünk volt és lesz ez mindig: nem is azért említjük ezt fel, mintha viszontszolgálatért tettük volna; hanem csupán azért, hogy erről jusson eszökbe másoknak, miszerint ők nem mindig tették a hazának ugyanezt a szolgálatot. És mikor a mi szívünket az erre büszke önértzet tölti el, akkor ismerjük el a haza irányában, a mi — legalább is — egyenjogúságunkat minden téren; és ismerje el az állam is, más, különösen a róm. kath. egyházzal való egyforma érdemét egyházunknak. Ez a méltányosság.

Ismerje el az állam a protestáns egyházaknak a magyar nemzet és állam irányában tett hasznos szolgálatait és tegye képessé támogatásával arra, hogy ezentul is mindig megtehessek törhetetlen erővel, kitartással e hasznos szolgálataikat.

Letörnek a teher alatt, ha nem támogatattak. Az iskolai terhek különösen olyanok, melyeket segítség nélkül tovább nem bírnak.

És ez a teher — kimondom a nagy szót! — olyan, melyet nem okvetlenül kell az egyházaknak vállalkon tartaniok. Letehetik. Az állam kötelessége azt emelni; az ő feladata a népoktatás. Az egyház kötelessége a vallásos nevelés. Az állam tiszte az iskolafentartás, a mi tisztségünk az egyházfentartás. A polgári társadalom java kívánja, hogy minden ember esze művelődjék, az egyházi társadalom java kívánja, hogy minden ember lelke nemesedjék, hogy a betűt a lélek megelevenítse; hogy minden mű-

veltség kezdete legyen az Istennek félelme. Ennélfogva szükséges, hogy az állam gondoskodjék arról, hogy a hazának minden lakosa taníttassék; e végből tartson iskolákat. És szükséges, hogy az egyház gondoskodjék minden törekvéssel és minden eszközzel affelől, hogy minden tagja vallásos legyen; e végből tanítsa az iskolában a vallást.

Pap Imre,

h.-m.-vásárhelyi ev. ref. lelkész.

(Vége köv.)

TANÜGY.

Feleletek a középiskolai tantervek revidiója tárgyában feltett kérdőpontokra.

II.

Hátra volnának még a reáltárgyak, melyek a kor realismusának hatása alatt a középiskolai oktatásnak történeti tanúságait a gyakorlati élet realismusának az iskolába való bevitelét illetőleg épen gymnasiumaikban oly mértékben tudták érvényesíteni, hogy a reáلتudományok felkarolásában úgy a tananyag terjedelmét, mint az óraszámot tekintve a nyugateurópai államok humán irányú intézetei között a mi gymnasiumaink állanak első helyen. Nem lévén e téren szakember, a közvetlen tapasztalat hiányában nem kockáztathatok határozott ítéletet arra nézve, hogy a mi viszonyaink között tanulóinkat tekintve nincsenek-e felcsigázva az igények ezen tárgyakból. Azonban egyes jelenségekből s azon sajátos symptomából, hogy az épen szőnyegen forgó tanterv-revidió alkalmából sem a két előkészítő év alatt, sem a legközelebbi viták folyamán e tárgyak szempontjából a tantervek ellen számbavehető kifogás alig emeltetett: azt kell következtetnem, hogy e tárgyakból az eredmény megfelel e kívánalmaknak; a tantervi és utasítási követelmények elérhetők: ennélfogva a tantervek e tárgyak szempontjából túlterheléssel nem vádolhatók.

Az eddigiekből látható, hogy magában a tanterv semmi esetre sem akadályozza annyira a tanítás sikerét, hogy ez okból követelményeit csökkenteni kellene. Még inkább áll ez akkor, ha az utasításoknak a tanítás könnyítését célzó methodikai útmutatásait tekintetbe vesszük. Bizonyítékul lássunk néhányat, melyek nehezebb tárgyakban épen a túlterhelés övszerei.

Főkövetelményként van hangsúlyozva minden tárgyra nézve, hogy bár a tudományos képzés szempontjából a szakrendszer hozatott be, „de az iskolai tanításban a *paedagogiai szempont mindig a legelső.*“

A történelemből — mondják az utasítások — nem annyira a pozitív ismeretek halmaza, mint inkább az erkölcsi mozzanat legyen az irányadó cél; míg a természettanban a részletek bőséges fejtegetésével a tananyagot szaporítani merőben szükségtelennek és helytelennek tartja, addig a grammatikai oktatásban csak a lényeges grammatikai anyag ismertetését és közlését követeli. Látjuk tehát, hogy mindenütt az általános műveltség céljára szolgáló értelmi képzés s ezzel együtt a helyes megfigyelés és gondolkodás ápolása van hangsúlyozva inkább, mint a tapasztalat szerint gyorsan feledésbe merülő rengeteg részletes ismeretek pillanatnyi tudása.

Hogy mennyire a tanártestületek kezében van letéve a túlterhelés vádjának a tantervtől való elhárítása; semmi sem bizonyítja jobban, mint az utasítások azon szabad-elvű intézkedése, hogy egyenesen elrendelik a *helyi tantervek* kidolgozását, melyekben épen a szaktanárok belátásától és ügyességétől van feltételezve az egyes tárgyak azon részleteinek kiszemelése, a melyek akár a tanítványok előkészütségénél akár helyi vagy más érdekből kiemelendők, vagy esetleg mellőzendők. Sőt e szabadelvűség a legszélsőbb határig megy akkor, mikor megengedi a tanárnak, ha a tananyagot bármely okból nem fejezhette be, a részletek megszorításával segíni magán, hogy így is elejét vegye a megterhelés panaszainak. Tehát a tanterv egyszerűsítése, a tananyag célszerű és okos redukálása: ezen előnyök abban a pillanatban megvannak, mihelyt a tanítók a tanterv és utasítások szabályszerű követelményeit okosan teljesítik.

Ha az utasítások hangoztatta inductiv methodus (különösen a szemléltetés lehetőleg mindenben) alkalmazást talál folyton az iskolában, ha a tanulók összesége bele vonatik a közös munkába, a mi a vizsgálatnál sem maradna figyelmen kívül, mert a fiuknak hozzá kell szokniok, hogy a vizsgálandóhoz intézett kérdés mindnyájára tartozik; ha a tanító a többi tárgyakra tekintettel, saját tárgyában, a nélkül, hogy a tanítás célját szem elől tévesztené, a szükségeset a szükségtelentől meg tudja különböztetni és ha végre a gyermekek felfogási képességéhez alkalmazkodik és a tanítást az iskolai órában végzi, mely követelmények mind az utasításból folynak: akkor a felhangzó túlterhelési vádak a tantervekről, a tanításról, ha nem fognak is teljesen elnémulni — mert ez természetökben rejlik — de egyre gyéribben fognak jelentkezni.

T. Köri Gyűlés! Mindezekből elég világosan és érthetően következik, hogy a tanterveket és utasításokat magokban véve a túlterhelésért nem lehet felelőssé tenni; mert a tantervek és utasítások szavai — mint az általában szabályzatoknál szokás — ha még oly általánosak és elasztikusok is, de azoknak szelleme és intentiója minden kétségen felül áll.

Ennélfogva nem marad más hátra, mint a túlterhelés okaira a középoktatás többi tényezőiben is röviden rámutatni. És én itt első sorban is megvallom, hogy a túlterhelést nem tartom olyan fiatal bajnak, mint ezt sokan állítják. Olyanforma régi dal ez — hogy így szóljak — régi dicsőségről. Már Luther megsajnálta a szegény, szellemileg elkinzott klasszumbeli ifjakat s azóta korunkig, mint a szellemi munka túlkapasával szemben az ifjuság testi egészségét sirató bús melodia zeng most vékonyabb, majd vastagabb hangon. És e panaszok soha sem fognak elhallgatni, míg emberek lesznek, ha még annyit javítgatunk is iskolai berendezéseinken. Es ez a dolog természetében fekszik, mert a túlterhelés előidézője, nem mint rendesen hinni szokás, az iskola, mely hozzá még oly esetekben, hol hibája nyilvánvaló, legalább jó akaratot mutat a baj gyógyítására: hanem a házi, a családi körnek és az egész társadalomnak is vannak fenn e tekintetben rovásai s néha közvetlenül jobban rászolgálnak a túlterhelés vádjára a nélkül, hogy részökről is igyekeznének közre működni szeretteiknek valódi jólétére. Vennék csak apák és anyák komolyan fontolóra, hogy az időrabló sokféle magánoktatás, a különféle időelőtti kedvtelések, a család hallgatag vagy egyenes beleegyezésével történő sokszor nagyon is előlegezett szórakozások s egészséget rontó élvezetek mily végtelen károkat okoznak, hogy közegészségi állapotok, melyek az iskola hatásán kívül esnek, számtalan házi

körben, mennyit rontanak ifjuságunk testi egészségén és szellemi frisségén, talán enyhébben ítélnék meg az iskolát e hibában való részességéért.

Hogy a túlterhelés érdekében oly heves agitatio folyik, hogy talán a „műveltek“ többségét is a maga részére hódította vagy fogja hódítani: abban az iskolára nézve nem lehet semmi imponáló, semmi meggyőző; legtöbb esetben csak némely kellemetlen állapotok felett való könnyen magyarázható nem tetszésnek a jele, mely állapotokért csak az iskolát szokás felelőssé tenni, a mint tudjuk is, hogy sok szüle előtt gyermekeik hiányos előhaladásáért mindig az iskola volt felelős.

Demokrata államban élvén, kétségkívül nem lehet hibául felrónunk, ha mindenki igyekszik a maga vagy övéi tehetségét lehetőleg érvényesíteni s felküzdeni magát a lehető legmagasabb polczra; de az is bizonyos, hogy erkölcsileg beteg az a társadalom, vagy a mi egyre megy, nagyási hóbortban szenved, mely még tehetségtelen gyermekeivel is magasabbra tör, mint általában azt viszonyai ajánlanák. A szülők emez egészségtelen vágyában kell keresni a zsúfolt osztályok okát, ebben leli magyarázatát a középiskolák felé való tömeges tödulás, mely tömegben pedig elég elem találkozik, ki nem oda való.

Már pedig zsúfolt osztályok, hol a tanítói hatás az egyénre semmi s nem megfelelő elem, két olyan szirtfok, melyen a legtöbbétebb oktatási rendszer hajója is hajótörést szenved. Jól tudom én, hogy az u. n. tudományos pályák külső előnyei és a gymnasiumokhoz kötött egyéb jogosultságok azok a csalétek, melyek a nagy tömeget elementáris erővel vonzzák a középiskolák felé: ép azért némi változást és segítséget e bajon az érettségihez kötött jogosultságok átalakításával — bár tudom, hogy ez más tényezőktől függ — tudnék remélni. Valóban alapos segítséget azonban szerintem a tudományos pályák külső előnyei felől alkotott nézetnek gyökeres megváltozása hozna magával, de ez persze csak nemzetgazdasági fejlettebb viszonyok között, vagyis az iparunk, kereskedelmünk és közigazdaságunk még nagyobb fellendülésétől várható. Egy azonban addig is bizonyos és ez az, hogy a középiskolai túlnépes osztályok folytonosan főokai lesznek a túlterhelésnek.

A túlterhelést én másod sorban egy az iskolához közelebb fekvő tényezőben, a tankönyvekben vélem feltalálni. Jó tankönyvek nemcsak a tanulók előhaladását biztosítják, hanem megmentenek az időpazarlástól és az időt rabló ismétlésektől. A jó tankönyv világos, szabatos és magyaros, eltalálja a szerencsés középútat a nagyon sok és nagyon kevés közt s semmi esetre se tartalmaz többet, főleg az alsó fokon, mint a mennyit a fiúnak egész határozottsággal tudni kell. Jelenlegi tankönyveink hibásak terjedelmökben, stílusokban és módszerökben, s én megvallom, hogy érték egyik irányban sem merném az újításokat felelőssé tenni, annyira távol áll legtöbbje az újítások helyes követelményeitől. Sőt, a midőn azt látom, hogy a használatban levő magyar nyelvtanok közel egyharmadrésze még a tudományban és műszokban is a régi csapáson jár: lehetetlen a tankönyveket kétszeresen is nem okolni a túlterhelésért.

A mennyiben továbbá a helyes szemléltetés fél-tanulás, távolabbról ugyan, de mégis túlterhelést eredményez, ha a tanítás nélkülözni kénytelen a szemléltető taneszközöket. Ezeknek beszerzése a tanítás könnyítésére és sikeresebbé tételére elodázhatlan kötelességök az iskolát fentartó hatóságoknak.

Túlterhelés okaiul szokás még emlegetni a házi

dolgozatokat és az u. n. memorizálást, de ezek már a tanítói eljárással vannak szoros összefüggésben, s lehet is, hogy még sok helyen e tekintetben hiányzik a kellő paedagogiai belátás és tapintat; de általánosságban egész oktatásunkat e bajokért csak a túlságos képződés vádolhatja. Azonban, ha teljes őszinteséggel akarjuk feltárni a túlterhelés összes okait, Ciceróval szólva be kell vallanunk, hogy bár „habemus senatus consultum . . . non deest rei publicae consilium“, hanem „nos, nos consules . . . desumus“. Mert bár kétségtelen, hogy a két évtizeddel ezelőtti állapotokhoz képest a magyar tanárság színvonala úgy tudományos, mint paedagogiai tekintetben nagyot emelkedett, sőt akadnak egyes szak-tudósaink és paedagogusaink, kik bármely művelt nemzetnél számot tennének: azonban még mindig csak a jó kezdet kezdetén vagyunk, pedig kérlelhetlen igazság rejlik Wolf Fr. A. eme szavaiban: „A magistrorum usu, fide et doctrina prope omnis pendet disciplinae utilitas.“ Nálunk mind a három tulajdonság irányában még mindig lehet és kell is kívánalmakat támasztani. A mi a „doctrinát“, az elméleti tanárképzést illeti, az ez irányban újabb időben tett kormányintézkedéstől a legjobbat lehet remélni; de legégetőbb bajunk az „usus“, a gyakorlati képzés érdekében az intézkedések még mindig „késnek az éji homályban“. Nagy baj, hogy még mindig nincs paedagogiai seminariumunk.

Nálunk még mindig nagy az idegenkedés, sőt nem ritkán gúny tárgya a „hátulgombolós paedagogia“, pedig mindezek dacára utoljára is csak az fog segíteni gyökeresen bajainkon. Előbb-utóbb tért kell foglalnia azon meggyőződésnek, hogy a tanítás művészet, s mint ilyen, egyfelől oktatás és példa, másfelől tanulmányozás és gyakorlás által elsajátítható, hogy az ily elvek után képzett tanítók lassanként eljuthatnak oda, hogy ifjabbakat hivatásokba bevezessenek s így az adás és vevés által ki fog fejlődni paedagogiai tekintetben is az az érdekközösség, mely a tudományosságban nem is létezik, emelkedni fog az a tanítói öntudat, melynek nyomában jár a „fides“, a lelkiismeret a kötelességteljesítésben, a mitől az iskolai tanításban a legtöbb eredmény várható.

Sinka Sándor.

Gondolatok népiskoláinkról.

Sok hibát, hiányt és hátramaradást fedeznek ma fel a nevelés-oktatás tágas országában, s ezen hiányok vagy mulasztások pótlására egymást érik a különböző szakemberek által felvetett eszmék, javaslatok vagy épen radikális orvosszerek, melyek mind életrealitásukat bizonyítgatják s egyedüli mentő-eszközként szerepelnek.

Valljuk meg, hogy ezek láttára néha így kiáltunk fel: Sok is ez a jóból!

Ez azonban nem baj, hiszen a sok közül annál inkább kiválaszthatjuk a valóban jókat s lesz eszünk, hogy túlságos orvosszerekkel nem engedjük betegünket ez árnyékvilágból „kigyógyítani“.

Hiba és baj legfeljebb annyiban mutatkozik itt, hogy a bátorság kevés bennünk s a taposott útról egy lépést sem akarunk letérni.

És ezt különösebben népiskolai oktatásunknál észlelhetjük.

Nagy ugyan manapság a mozgalom itt is, de — valljuk meg — minket, reformátusokat nem igen érint ez a mozgalom.

Várakozunk . . . és mindig csak várakozunk.

Népiskoláink élnek, eleget tesznek a törvény betűinek, alkalmazkodnak a kívánalmakhoz; de bizony nem

igyekeznek a maguk erejét, életképességüket individualiter is kifejezésre juttatni; nem próbálnak a fejlődés útvonalán új és jobb eszközök feltalálása vagy intézmények beállítása által életükéről tanubizonyosságot tenni.

Igy történik aztán az, hogy habár a református népiskola működésében nem áll hátrább, mint hasonló társai a hazában; valójában életnyilvánulása igen szegényes, mert a reformok terén csak mások után ballag s csak átveszi, nem pedig feltalálja azon eszméket, melyek hivatvák az elemi oktatást felvillanyozni s az elkoptatott és hátrányosnak mutató útról jobb irányba téríteni.

Nem tudunk repülni, mert szárnyaink elmetszvék. Tétlenségre kárhozzat, vagy legalább megbénítja tevékenységünket az „ideiglenesség” kísértete.

Mindenekelőtt tehát szakítanunk kell a végzetes lemondással, mely erőt vett lelkeinken s úgy szólván óráról-órára várja a pillanatot, mikor iskoláink leszakadnak az egyház testéről.

Ugy viselkedünk az „édes gyermekkel” szemben, mintha csak túrt volna a családban, melynek sorsára sötét végzet nehezedik.

Felsőbb körökben tudósaink, szakembereink nem igen beszélnek a református népiskoláról, életfeltételével nem sokat törődnek.

Az ezerévtől eltűnt felettünk, még csak önálló történetét sem írta meg senki.

Mintha nem is mi lobogtattuk volna hazánkban dicsőséggel a népműveltség zászlóját!

Régi dicsőségünk elmúlt, — s mi egy drága örökségnek részesei még arra sem vagyunk képesek, hogy egy pillanatra világot gyujtsunk a dicső romok felett, hanem egykedvűen eltűnjük a kalóz-történetírás merényeit, midőn szemünkbe vágják a hazugságot: „*a magyar szellem ápolására s a nemzeti nyelv művelésére ez időben (t. i. a múltban) a protestánsok nem tettek semmit.*”

Szakítsunk hát a lemondásszülte bénasággal s fogjunk hozzá mindenütt az építéshez. Iskolakormányzásunk javításán kezdjük el. Ne dobjuk el annak külső keretét, ne hányjuk széjjel az ősi alapot; hanem tágítsuk a keretet s az ősi alapon változott viszonyainkhoz képest sokat újra építsünk.

Iskolakormányzatunk sok kívánni valót hagy fenn és sok surlódásnak, keserűségnek állandó kútfeje van. Azok az iskolaszékek a legtöbb helyen csak arra valók, hogy nap-nap után megtapossák a jóra való tanító önértetét s lehütsék tanítási kedvét és lelkesedését.

A nélkül, hogy kétségbe vonnám az egyháztagnak kormányzati jogát, vagy bántani kívánnám egyéni jeles tulajdonságaikat: bátran állíthatom, miszerint a tanítás mikéntjének vagy akárcsak eredményének elbírálására nagyon sok esetben nem hivatottak.

Falusi iskolaszékeknel egyedül a lelkész az, — tisztelet egyes ritka kivételeknek — kinek úgy általános műveltsége, állása és szakszerűsége minden kétséget kizárólag megállja helyét, s bírálata — ha ellenszenv nem járul hozzá — alaposágát kifogásolni nem lehet.

Meg kell azért végre vonni a határvonalat az iskolaszékek teendői és hatáskörére nézve; a munkafelosztás elvét alkalmazzuk itt is, és míg az iskola anyagi ügyei s általános külső kormányzati ága az iskolaszéknek hatáskörébe esnének; addig az iskola belső életének ellátása, rendezése a lelkész, mint elnök és a tanító (vagy testület), mint gyakorlati szakközeg hatáskörébe tartoznának. Módszer, tananyag-felosztás, óra- és munkarend, felügyelet a szellemi részre, szoroson vett iskola-fegyelem s fegyelmezési eszközök, ezeknek elbírálása

vagy megállapítása stb. első sorban és nagyban az elnök és gyakorlati közegek teendőit képeznék, a kik eljárásokról, végzett munkájukról az iskolaszéknek aztán esetről-esetre jelentést tennének.

A lelkész mindenik ágánál törvény szerint és hivatalból elnök marad, mert hiszen egyházalkotmányunk alaptétele, hogy a kormányzat terén a lelkész elnöklése nélkül semmi sem történhetik. És ez nagyon bölcsen van így, mert a demagogiának csakis ez által lehet mindenütt nyakára hágni.

Nem találom ezt — mint sokan — sérelmesnek, sőt nagyon is czélszerűnek tapasztalom; s épen ezért némi borzalommal olvasom az efféle nyilatkozatokat: „az iskolaszéki elnökség (mint a gondnokság) felekezeti választás (t. i. szabadválasztás) útján töltsék be”, mert tudom, mily iszonyú állapotokat vetne felszínre egy ilyen „alkotmányos” megnyilatkozás, mely végzetes hinárba sodorná népiskolaügyünket s egy folytonosan égő máglyára állítaná a tanítókat.

Van nekünk elég a szabad választásból, ne kívánjunk belőle többet s nyugodjunk meg a lelkész iskolaszéki elnökségében. Így legalább a legtöbb esetben egy okos és jóindulatu ember áll községenként az iskolai ügyek élén, ki a tanítás sokféle csinját-binját megérti, s a tanítót alkalomadtán meg is védelmezi.

Ha akadnak itt-ott kivételek, azok bizonyosság számba nem jönnek s csak azt mutatják, miszerint emberi intézmény, épen az emberek miatt tökéletes nem lehet.

Iskolakormányzásunk átalakítása sok egyéb teendőt is vetne a megújulás munkaterére, mint a tanítók szolgálati viszonyának szabályozása, igazgató tanítóság, egységes tanterv, tananyag, a tanítás sikerének érdekében új módszerek, didaktikai elvek kipróbálása; a tankönyvek megállapítása, ezekről azonban rendre majd más alkalommal szólok.

Most csak azt gondoljuk meg, hogy ha élni akarunk, nagyobb tevékenység, több mozgékonyág, élénkebb sürgős-forgás kívánatik meg népiskolai életünkben, mert a tespedés, a lanyhaság halál és pedig dicstelen halál.

Sinka Lajos.

IRODALOM.

A budapesti evang. reform. Theologiai Akadémia multja és jelene. Történeti vázlat és rövid jellemrajz. A theologiai választmány megbízásából írta *Szöts Farkas*, az akadémia jelenlegi igazgatója. *Török Pál* arcképpel. Budapest. Hornyánszky. 1896.

Szerzőnek a rendelkezésére állott idő rövidege s egyéb akadályok dacára is sikerült világos képet nyújtani a budapesti ev. ref. theologiai akadémia létesítésének előzményeiről s a létesítés körülményeiről, egész napjainkig kísérve az intézet fejlődését. Ebben a munkában a nagy alkotó püspök, *Török Pál* alakja emelkedik ki különösen, a ki hitfelekezetünk legjobbjával karöltve teremti meg nagy körültekintéssel és törhetlen buzgósággal e fontos tanintézetet. Jól esik ama nehéz, de küzdelmeiben dicsőséges időszak képét visszavárasolni e füzet nyomán is emlékezetünkbe ma, a midőn annyira másféle szellő lengedez a magaslatok felől s oly szegények vagyunk az igazán hivatott alkotó kezekben. A füzet második részét az akadémia mai állapotának tüzetes leírása tölti be. A szerzőt értékes munkájáért elismerés illeti.

Der Brief des Jakobus exegetisch-praktisch behandelt von Dr. **Georg Wandel**, Lizentiat der Theologie, Oberpfarrer an der St. Marienkirche zu Strausberg. Leipzig. **A. Deichert'sche Verlagsbuchhandlung** Nachf. (**Georg Böhme**) 1896.

Átalában véve a Deichert-féle bizományi könyvkereskedés értékes jó művet ad ki s a theologiai protestáns irodalom gyarapítására jelentékeny áldozatokat hoz. Lesz alkalmunk ez előnyösen ismert czég kiadványaiból még sok jeles munkát alkalmilag bemutatni s azokat érdekelt szakköreink figyelmébe ajánlani. A szóban forgó fent jelzett munkát is ezek közé soroljuk két indokból, először, mert szerző, a tudományos exegesis vonatkozó segédeszközeit jól ismeri, kellően kezeli, sikerrel alkalmazza, másodsor mert nem pusztán az értelmezés czéljából felvett kánoni irat tartalmi s erkölcsi életelveinek tudos elemzésével foglalkozik, hanem ennek kapcsán a lelkipásztori elmélkedés tekintetében is becses és jól használható gondolatokat szolgáltat. Ez utóbbi czél szem előtt tartásának kell tulajdonítanunk, hogy az isagógikai kérdésekkel aránytalanul rövidebben bánt el, mint p. o. Erdmann vagy Feine. A mit azonban mond, az mind nyomon járó és igazolt felfogás. Czélszerű és tervszerű a munka oekonomiája, mely szerint a levél magyarázata előtt, külön tételcímekek alá csoportosítva, összefüggő rendben közli a gondolatmenetet, melynek ismerése az értelmezés megértését elősegéli. A nyelv- és mondattani elemzést, az értekező hangon folyó magyarázat menetébe találóan szövi be s tömör jelzésekkel utal, — a nélkül, hogy terjengősen polemizálna — az eltérő felfogásokra. A levél fordítását a III. szakaszban közli, noha annak a gondolatmenet előtt alkalmasabb helye lehetett volna. A hapax legomena részről-részre van kimutatva s a záradékban e levél és I. Pét. érintkezési pontjairól szól, kissé vázlatosan. A 195 oldalra terjedő, szép, tiszta nyomású, könnyedén folyó munkára felhívjuk a figyelmet. Ára két márk 50 fillér, azaz másfél forint s így még a kevésbé javadalmazott segédlelkészek is — kik a német theol. nodalomban gyarapodni kívánnak — könnyen megszerezhetik. E.

Dr. Fr. H. R. v. Frank titkos tanácsos és erlangeni rendes nyilv. theol. professor még 1892-ben írta és adta ki széles körben elterjedt munkáját, melynek czíme: **Vademecum für angehende Theologen**.

A rendszeres theologia hírneves tanárának e műve halauz gyanánt kíván szolgálni azokra az ifjú akadémiai polgárookra nézve, kik magokat a theologiai pályára szánják s a kezdetnél, sőt még a tanpálya folyamán is gyakran tanácstalanul állanak a teendők tömkelege előtt. Hasonló útmutatókat adott ki Kähler is, Luthardt is. Mindamellet Frank kalauza, úgy világos előadása, vonzó hangja es rendszere, mint vezérlő s irányító gondolatokkal bővelkedő volta tekintetéből szükségét pótol s pusztá olvasmányának is igen élvezetes és tanulságos. Hat szakaszban öleli fel tárgya anyagát. Szól azokról a szép reményekről, kilátásokról, melyek az életpálya kezdetén minden ifjúnak a keblét eltöltik, duzzasztják, aztán a Péld. 2, 7-ben kifejezett mélységes tapasztalati igazság bizonyításával buzdítja, bátorítja, lelkesíti az ifjúságot az előretöréskvésre és czéltudatos futásra. A harmadik részben az egyetemi tanulás kezdetét, a következőben annak folyamatát s az ötödikben a befejezését világítja meg, mindig lélektani és tapasztalati tények lánczolatossá felmutatása kapcsában. A befejező rész a theologusnak személyi magatartásáról mond el nagyon

sok megszívlelni valót. „Imádkozás és bibliaolvasás, elmélkedés és munkálkodás által oda kell jutni, hogy a theologus mindinkább-inkább elválaszthatatlanul s hovatovább bensőleg ragaszkodjék az ő Megváltó Jézus Krisztusához s ebben nyugodjék életének alaphangulata“ (352. l.). Hitvallásunkat el kellene dobnunk, ha az valami egyéb volna, mint a Krisztusról és a mi Ő hozzátaló viszonyunkról szóló nyilatkozat (u. o.). Ahhoz a régi mondáshoz: aliis inseruiendo consumor, a theologusnak hozzá kell kapcsolni s megvalósítani ezt a másikat is: Christo Jesu inhaerendo, inseruiendo dominabor.

Vajha a mi akadémiai ifjaink se indulnának el ilyen irányító életelvek nélkül azon a pályán, melynek rövid iskolai megfutása után a társadalmi működés küzdőterére kell lépniök. Ezeknek az élettapasztalatokból merített jó tanácsoknak meggyőző és összefüggő előterjesztését tehát okulás, tájékozás és megfontolás czéljából ajánljuk a lelkeszi pályán haladó nemzedékeknek s kívánjuk, hogy nyelvünkön is mielőbb jelenjen meg hasonló jellegű mű. A *Vademecum* bolti ára 4 márk 60 pfennig s megszerezhető minden könyvtárus útján a lipcsei A. Deichert-féle bizományi czégtől. E.

A dunántúli ev. ref. egyházkerület 1896. évi szept. 12. s következő napjain Pápa városában tartott közgyűlésének *Jegyzőkönyve*, kiadta *Körmenydy Sándor* e. ker. e. jegyző — küldetett meg hozzánk. A nagyterjedelmű füzet jegyzőkönyvi része 237 oldalt foglalt el. Az azután következő 110 oldalon az új püspöknek, *Antal Gábornak* nagyérdékű jelentése, az elhalt *Pap Gábor* püspök felett tartott emlékbeszéde s az új püspök beigtatása alkalmával *Kis Gábor* pápai lelkésznek s *Szász Károly* dunamelléki püspöknek beszédei, végül *Pap Gábor* és *Beóthy Zsigmond* egyhker. főjegyző életrajzi adatai olvashatók nagy élvezettel s lelkiépüléssel. Végezetül a dunántúli ref. lelkészi értekezletnek ugyanakkor (szept. 13-án) tartott ülése jegyzőkönyve is közölve van.

Protestáns Szemle. Szerkeszti *Szöts Farkas*, a M. Prot. Irod. Társaság titkára. Az 1897. évi I. füzet tartalmazza a következő közleményeket: 1. Paksi K. György püspök. *Földváry* Lászlótól. 2. Állam és egyház viszonya. *Csiky* Lajostól. (I. közl.) 3. Felelős-e a ker. vallás a népek botlásaiért. *Ruszkay Gyula*. Azután hazai egyházi szemle, végül hazai és külföldi irod. szemle következik. Ebben szó van többek közt *F. Varga* Lajosnak a szatmári egyházmegye történetét tárgyzó munkájáról is.

Protestáns Pap január 1. száma, melyet *Lagler Sándor* és *Kálmán Dezső* lelkészek szerkesztenek, *Sántha Károly* versén kívül egyházi beszédeket tartalmaz *Módra Imre*, *Szabó József* ev. ref. lelkésztől *Viski Gyulától* stb., továbbá az egyházat érdeklő törvények és rendeletek ismertetését *Kund Samutól*. Előfizetési ára egy évre 8 korona.

Az eperjesi Széchenyi-kör-nek, felvidékünk ez annyira fontos hivatást betöltő közművelődési egyesületének az *Évkönyve* dr. *Horváth Ödön*, jogakadémiai dékán s egyleti titkár szerkesztésében közelébb hagyta el a sajtót. Az 1895/6. évre vonatkozó *Évkönyv* élénk világot vet az egylet buzgó és eredményes működésére, valamint annak virágzó viszonyaira. Az *Évkönyv* közli a kir. közigazgatási bíróság tanácselnöki állására kineve-

zett Szmrecsányi Jenőnek, Sárosvármegye volt főispánjának, mint a Kör elnökének arczképét. Közli azután dr. Berzeviczy Albert v. b. t. t.-nak, a Kör védnökének két nagyszabású beszédét, melyek egyikét a Kör ezredéves díszgyűlésén, másikat pedig az országos közművelődési egyesületek ezeréves kongresszusán tartotta. Ezután Csengey Gusztávnak „Váradi Antalhoz” című, Kubányi Bélának „Ezredév” című és Hamvas József „Az ezer év” című költeményei következnek. A két utóbbi a Kör ódapályázatán megjutalmazott és megdicsért munka. Majd a Kör tiszteleti tagjának: Váradi Antalnak „Ezredév” című drámai prologja következik, a melyet a Kör ezeréves ünnepélyén nagy hatással adtak volt elő. Ezután dr. Horváth Ödön titkárnak a díszgyűlési és közgyűlési titkári jelentéseit tartalmazza az Évkönyv, melynek részletesen megvilágítják a Kör tevékeny működésének összes adatait. A díszgyűlési és közgyűlési jegyzőkönyveket, részletes jelentést a Kör ezredéves képiállításáról, nemkülönben az ezredéves ünnepélyek alkalmából megnyitott népkönyvtár szabályzatát foglalja be ezután. A diszesen kiállított füzet e hazafias intézménynek s a munkás és érdemes titkárnak, a mi t. kollegánknak dicséretére válik.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Felkérjük a nt. lelkész urakat, hogy egyházaik történetét — a kerület ismételt határozatához képest — mielőbb beküldeni szíveskedjenek.

— A második félév megnyitása. a debreczeni kollégium akadémiáján f. február hó 9-én d. e. 9 órakor történt meg, midőn Sass Béla akad. igazgató, Csiky Lajos és dr. Bacsoni Lajos dékánokkal a megnyitási helyén megjelenvén, a főisk. törvények néhány szakaszát s a mult évben kitűzött akad. pályázatok eredményét Kovács Lajos esküdtfelügyelővel felolvastatta, ugyszintén kihirdette a kitűzött pályakérdéseket s végezetül sajnálkozását fejezve ki affelett, hogy a pályatételekre oly kevesen versenyeztek, hathatósan buzdította a megjelent ifjuságot a munkálkodásra. A mult évi pályázaton nyertesek lettek: *Fél Boldizsár* 3. jh., *Kun Béla* 1. jh. és *Acsay Lajos* 1. jh. A kaszinó által kiírt pályázaton nyertesek: *Juhász Sándor* 2. the., *Acsay Lajos*, *Kun Béla* és *Majláth Gyula* joghallgatók. Feltűnt, hogy theolog. ifjaink alig vettek részt a pályázatban. A jövő évre kitűzött pályakérdéseket, ha terünk engedi, közölni fogjuk.

— **Ötvenéves jubileum.** *Sárkány* Sámuel ág. evang. püspök, pilisi lelkész pappá szentelésének 50 éves évfordulóját nagy ünnepélyességgel ülték meg. A ünnepelt sok ajándékot kapott tisztelőitől, de különösen emelte az ünnepség fényét az, hogy Ó Felsége a király is méltányolta a püspök érdemeit az által, hogy őt magyar nemességgel tüntette ki. Az erről szóló okmányt *Beniczky* Ferencz pestmegyei főispán nyújtotta át a püspöknek, szép beszéd kíséretében, melyre a jubilans meghatottan válaszolt. Az ünnepélyen rendkívül nagy közönség jelent meg; ott voltak többek közt *Beniczky* Lajos pestm. alispán, *Halász* Zsigmond képviselő, bár *Prónay* Dezső egyet. felügyelő, báró *Podmaniczky* Géza, báró *Radánszky* Géza, *Králik* Ferencz, báró *Nyáry* Gyula, stb. Isten áldását kívánjuk mi is a derék, hazafias főpap életére s további működésére.

— **A svájcziai rokonszenve a magyarok iránt.** Az újabb időben fájdalom, elég gyakran találkozunk kedvezőtlen véleménynyel a külföldleknél hazánkról és nemzetünkről, a minek oka a tájékozatlanságon s az

abból folyó előítéleten kívül a hazafiatlan nemzetiségi agitátorok rágalmazó, roszakaratu információiban s ellenünk való áskálódásaiban található fel. Annál örvedesebb dolog, a mikor elfogulatlan külföldi egyének, a kik tudományuk és műveltségüknel fogva hivatva vannak arra, hogy rólunk való ítéletük irányadónak ismertessék el, közvetlen tapasztalat alapján hazánkról és nemzetünkről elismeréssel és dicsérettel nyilatkoznak s e kedvező ítéletnek széles körben elfogadást biztosítanak. Ilyen örvedetes jelenségről értesülünk a „*La Tribune de Genève*” cz. genfi ujság f. é. 24. számából, melyben olvassuk, hogy *Fermaud* K. úr Genfben a Petit Lancy iskola termében jan. 27-én este igen érdekes előadást tartott Magyarországról, az ezredéves ünnepségről s a budapesti kiállításról. A terem nagyon kicsinynek bizonyult a nagyszámu hallgatóság befogadására, a melynek figyelmét egészen lekötötték a tisztetreméltó értekező éleseszü és találó megfigyelései a magyar fajról, melynek lovagias, törhetetlen és a haladás iránt fogékony jellemét domborította ki. Igen érdekes párhuzamot állított fel egyrészt a reakzionárius, antisemita és feudális Ausztria s másrészt a liberális, minden modern jogot és szabadságot élvező Magyarország között. *Fermaud* úr meggyőződött arról is, hogy a svájcziaikat nagyon szeretik és becsülik Magyarországon. Magában az a tény, hogy valaki svájcz, elég — ugymond — arra, hogy minden ajtó tárva legyen előtte a magyaroknál. *Fermaud*ról az idézett lap igen nagy elismeréssel szól; előadása tiszta és vonzó, meleg és szívélyes s gyakran az ékesszólással határos. Óhajtandó, hogy gyakrabban lehessen hallani őt Genfben.

Az értekező érdekességét nem csekély mértékben fokozta az az incidens, hogy egy véletlenül jelenvolt magyar tanuló ifju, *Máday* Andor köszönetet mondott *Fermaud* úrnak a rokonszenvenek azon jeleiért, a melyeket hazája iránt tanusítani szives volt, s maga részéről is utalt arra a tényre, hogy Magyarország egy teljesen külön nemzetet alkot Ausztriával szemben, a melyet előbbivel csak az uralkodó személyének azonossága köt össze, a mely összeköttetésből a külügyi politika közössége és kereskedelmi és pénzügyi szövetség következik a két ország között. De Magyarország önmaga intézi saját sorsát s Ausztriával egyenlő jogai vannak a külügyek intézésében. Mondanunk sem kell — írja a nevezett lap — hogy az ifju és bátor szónokot, a ki rövid genfi tartózkodása daczára is megtudta találni gondolatai számára a szabatos és eredeti kifejezéseket, élénken megtapsolták. Az estély theával végződött s hazafias záradékát a nemzeti *Hymnus* képezte.

— **Minden ékesszólásnál szebben beszél a tett.** *Nagy Sándor* ágyai ev. ref. lelkész úr közbenjárására adakozni szivesek voltak *Nagy* Lajos szerencsétlen encsencsi lelkész hátrahagyott családja részére: *Nagy Sándor* ágyai lelkész 5 frtot, *Csiha Márton* erdőhegyi lelkész 3 frtot, *Szücs József* f.-gyarmati lelkész 3 frtot, *Bán József* n.-zerindi lelkész 3 frtot, *Bethlendy Sándor* tamásdai lelkész 2 frtot, *Várry Dezső* bél-zerindai lelkész 1 frtot, *Hajdu Elek* vadászai lelkész 1 frtot, együtt 18 frtot. Ugy az adakozók, mint a buzgó gyűjtő kegyeletes tényét méltó elismerés illeti meg.* Ugyanezen ügyben lapunk zártakor vettük a következő felhívást:

Esdő szózat. B. e. G. *Nagy* Lajos, az év első napjaiban oly megrendítő módon kimult encsencsi ev. reform. lelkész, halála előtt írott s számomra vég-

* Kéreti N. S. lelkész úr általunk a többi prot. lapokat is e közlemény átvételére. Szerk.

rendeletként hagyott levelében arra kért, hogy bár neki meg kell halnia, ne hagyjam el árván maradó 8 gyermekét; hanem kérjem gyámolításukat s eszközöljem azt az e. megyénél is; gyűjtsek könyradományt részökre az egyházi és a politikai lapok útján is. Midőn ezen szomorú megbízatásnak fájó lélekkel eleget teszek, feleslegesnek tartom a szomorú eset részleteit színezni; hanem esdő szavaikkal egyenesen s egyszerűen a könyörülő szívekhez fordulok azon kérelemmel, hogy a b. e. G. Nagy Lajos encsencsi lelkész árvái részére szánt kegyes adományait hozzám juttatni sziveskeajenek. N.-Kálló (Szabolcsmegye), 1896. febr. 10. *Görömbei Péter*, felső-szabolcsi ev. ref. esperes.

— **Halálozások.** *Sinka Sándor*, debreczeni ev. ref. főgymnasiunai tanárt mély gyászba borította szeretett feleségének, szül. *Fráter Ida* asszonynak rövid szenvedés után f. hó 10-én bekövetkezett váratlan halála. A gondos és fáradhatatlan szorgalmu háziasszonynak, az önfeláldozásig munkás feleségnek nem közönséges erényeit egyesítette magában a megboldogult, a kit a régi magyar uriaszonynak ma már többé-kevésbé divatból kiment többféle nemes jellemvonásai is ékesítettek. A munka és takarékoság, nem pusztán önzésből, hanem azért is, hogy szívóságának szárnyakat teremthessen, hogy elhagyott árvák felnevelésében lelkének gyönyörűségét találhassa, hogy ritka vendégszeretettel az embereket házához és szívéhez közelebb hozhassa s örömeit azokra is kiterjeszthesse, oly szép tulajdonságai valának az elköltözöttnek, melyek mindenki méltánylására érdemesek. Korai halála ugyanazért nemcsak férjére, de a társadalomra is érzékeny veszteség. Temetése, melyen *Csikó Lajos* theol. tanár mondott megható imát, febr. 12-én nagy részvet mellett ment végbe. Szívünkben kívánunk az elhunytak csendes nyugalomát! — A kassai ev. ref. egyház a legmélyebb fájdalommal tudatja, szeretetváltott főgondnokának *Kóji Comáromi Istvánnak* élete 77-ik évében, febr. 8-án történt elhunytát. A megboldogult érdemes férfiuban egyházunk egyik leghűbb munkását és támogatóját veszítette el. Áldás legyen emlékezetén!

— Az elzülött gyermekek részére valláskülömbőség nélkül „*Olthont*” alapító *nagypénteki ref. társaság* f. évi január 22-én tartott férfi választmányi ülésén tisztikarát kiegészítvén, alelnökké választotta Haypál Benő budai ref. lelkész urat, jegyzökké: Dr. Wargha Bálint főgymnasiunai tanár és Dr. Szalay Béla székesfővárosi tisztii orvos urat, gondnokká pedig Takách László urat — lakása II. ker. Donáti-utca 17. — E választás folytán az elnökség fölkéri a nagyérdemű közönséget, hogy kegyes adományait s a társaság t. tagjait: hogy tagdíjjaikat ezentúl az új gondnokhoz méltóztatásuk beküldeni. Egyszersmind kötelességének tartja az elnökség nyilvánosságra hozni, hogy a lemondott gondnok nagys. Szóts Albert min. oszt. tanácsos úrnak buzgó s eredménydus munkásságáért a társaság köszönetét s háláját fejezte ki. Budapest, 1897. február hó 5-én. Dr. Kiss Áron elnök. I. Mészáros-utca 12.

— **Remény.** A csermői ev. református templom és iskola felszerelésének (1895. nov. 17.) évfordulója alkalmából s hazánk ezredéves ünnepének emlékére a múlt év végén „*Remény*” cím alatt egy kis füzetkét adtam ki, mely a templom és iskola építésének története mellett a nagy-szalontai egyházmegye érdemdús eszperese: *Székely Kálmánnak* a felszenteléskor mondott remek szép felavató imáján kívül, tölem egy *ezredévi imát* s 1895. és 1896-ban a templomépítési alapra befolyt adományok kimutatását közli. A füzet tiszta jövedel-

mének fele a templom belső felszerelésére levén följajánlva, legyen szabad t. Szerkesztő úr engedelmével az eddig befolyt *71 frt 56 krról* egy kis nyilvános számadást itt bemutatnom. A fenti 71 frt 56 kr. 96 füzet után jött be. A 96 példányból 10-et dr. *Embei Gyula* kir. eljárásbíró úr adott el *Mária-Radnán* (3-at a zárda-főnök vett meg). A többi leginkább a híveim vették meg, de postán is kaptam szíves adományokat. Egy példányért kaptam 16 krt, kettőért 10—10 krt, 49 darabért a rendes árat 20—20 krt. Ezen kívül adtak: Kecskés Gábor, Molnár Gergely, Molnár István 30—30 krt, Scheer Ede, Tót János, Vertán Gyula 40—40 krt, Bleyer József, Mihusz Györgyné, Vas Antalné, Háberfelner Béla, Tóth András, Sánka Irma, Nagy István, Székely Ádám, Keresztes Lajos, Kabdebó Károly és Lajos, Popovics Kálmán, Hollender Sámuel, Valy László (Szöllős), Illés József, Lévi Albert (Tamánd), K. Hajdu Lajos (Kis-Ujszállás) 1—1 koronát, Steigenberger Mihály, Tarkó János, Albert Márton (Nagy-Lak), Szita István, Czeilerné Vas Amália (Arad), V. Szabó Sándor, Kabdebó István (Talpas), Fehér József (Seprős), báró Bánhidya Sándor (Simánd) 2—2 koronát, Sánka Vilmos, Lovassy István (Kis-Ujszállás), Muzsay Zoltán 2—2 frtot, Hantzinger Henrik (Barakony) 4 frt 12 krt, gróf Károlyi Tiborné, özv. Bittó Ferenczné (Budapest), báró Solymossy Lajos (Apatelek), Czárán Gyula (Kolozsvár) 5—5 forintot és *Dessewffy Sándor* csanádi püspök (Temesvár) 10 frtot a következő kedves levél kíséretében: „Hálás köszönettel fogadtam „*Remény*” című munkáját s ez irányú törekvéseire Isten termékenyítő áldását kérvén, a karácsonyi ünnepek alkalmából kifejezett jó kívánatait őszintén viszonzom. Temesvár, 1897. január 13-ikán, jóakarója: *Dessewffy Sándor*, püspök.” — Egyenkint és összesen fogadják hálás köszönetemet. A szeretetnek és békeségnek Istene legyen velünk! Csermő (Aradmegye), 1897. febr. 9. *Vadas Gyula*, ev. ref. lelkésztanító.

— **Felkérjük t. előfizetőinket, hogy hátralékaikat haladék nélkül beküldeni sziveskedjenek.**

Pályázat

az *asztélyi* ev. ref. egyház lelkészi állomására, mely egyház a *beregi* ev. ref. egyházmegye 1895. évi közgyűlésének 31. sz. jkönyvi határozatában 1156 korona jövedelemmel a IV-ik osztályú egyházak közé van sorozva; ezen jövedelem azonban az ugyanazon egyházmegye 1896. év december 15-én tartott közgyűlésén jóváhagyott díjlevél alapján, 613 o. é. frt értéket képvisel.

Kellőleg felszerelt pályázati kérvények f. 1897. év *márczius 8-ig Sütő Kálmán* espereshez Munkácsra (postahely) küldendők.

KISS ÁRON,
püspök.

TARTALOM - JEGYZÉK: A hazáról. Ferenczy Gyula. — Visszhang. Pap Imre. — T a n ü g y: Feleletek a közepiskolai tantervek revisiója tárgyában feltett kérdőpontokra. Sinka Sándor. — Gondolatok népiskoláinkról. Sinka Lajos. — I r o d a l o m. — Különfélék. — Pályázat.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.